

מרכז המידע למודיעין ולטרור
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)

22 ינואר 2009

חמאס יזמה סיור של כתבים זרים בגבול הרצועה עם מצרים על מנת להוכיח כי חלק ממנהרות הברחה מתפקדות גם לאחר מבצע "עופרת יצוקה". זאת, כמהלך של התרסה בפני ישראל, מצרים והקהילה הבינלאומית וכחלק מהמערכה ההסברתית לבניית נראטיב של ניצחון

עבודות תיקון נזקים בתוך מנהרת הברחה סמוך לרפיח
(רויטרס, 22 בינואר, צילום: אברהים אבו מוסא)

1. במהלך מבצע "עופרת יצוקה" תקף חיל האוויר מאות פעמים את מערכת מנהרות ההברחה באזור רפיח, בגבול בין רצועת עזה ומצרים. למרות התקיפות הרבות, חלק מן המנהרות לא נפגעו והשימוש בהן נמשך בזמן הלחימה ומיד לאחריה¹. עתה, לאחר שהסתיים המבצע, פועלת חמאס במרץ כדי לחדש את פעילות המנהרות במלוא המרץ ואף נותנת לכך ביטוי פומבי בפני כלי התקשורת המערביים והערביים.

הרס המנהרות באזור רפיח – צילומים שהועלו ע"י גולש בפורום חמאס (paldaf, 14 בינואר)

2. כחלק מהמערכת התודעתית לבניית נראטיב של ניצחון במבצע "עופרת יצוקה", זומנו לאזור רפיח כתבי תקשורת זרים (כתב ערוץ אלערביה ביקר שם יום קודם לכן). זאת, על מנת שיחזו במו עיניהם כי פעילות המנהרות ממשיכה להתנהל כסדרה וכי ישראל לא הצליחה להשיג את אחת המטרות המרכזיות של מבצע "עופרת יצוקה" – הפסקת הכנסת אמצעי לחימה לרצועת עזה דרך המנהרות².

3. על פי עדויות העיתונאים, שביקרו במקום, עולה כי במהלך מבצע "עופרת יצוקה" נהרסו רק כמחצית ממספר המנהרות הקיימות כתוצאה מתקיפות חיל האוויר. מפעיליהן טענו באוזני העיתונאים כי חלקן המשיך לתפקד במהלך ימי המבצע. לדברי עיתונאים, המשטרה המצרית מודעת למציאותן

¹ על פי דיווח עיתונאי גם משלחת של רופאים זרים הגיעה לסיוע לרצועה במהלך מבצע "עופרת יצוקה" דרך אחת המנהרות (הארץ, 22 בינואר).

² ראו: "חמאס מנהלת מלחמה על התודעה על מנת לקבע בדעת הקהל נראטיב של ניצחון במבצע "עופרת יצוקה" ("הניצחון האלוהי", כדברי אסמאעיל הניה). לשם כך מפרסמים דובריה תיאורים שיקריים אודות אירועי הלחימה. מאמץ זה נתקל בקשיים הנובעים בעיקר מהפער האובייקטיבי הגדול שבין הרטוריקה (השקרית) של דוברי החמאס לבין המכה, שספגה ומימדי ההרס והנפגעים הרבים ברצועה". (20 בינואר).

של המנהרות בצד המצרי אבל אנשיה לא עושים דבר כדי למנוע את פעילותן (דר שפיגל, 20 בינואר).

4. מעבר לרווח ההסברתי-תודעתי של חמאס יש במהלך זה משום התרסה ברורה הן כלפי ישראל (הפועלת לגיבוש בינלאומית להתמודדות נגד הברחות), הן כלפי מצרים (שאותתה כי היא מתכוונת לפעול נגד תופעת הברחות באפקטיביות רבה יותר) והן נגד ארה"ב והקהילה הבינלאומית, שהביעו נכונות לסייע בטיפול בבעיית הברחות.

כתב ערוץ אלערביה בוחן פתח מנהרה שחזרה לפעול לאחר מבצע עופרת יצוקה (אלערביה, 20 בינואר)

מנהרה שחזרה לפעול מיד לאחר מבצע "עופרת יצוקה" (אלערביה, 20 בינואר)

נספח

מנהרות הברחה של חמאס

5. תקופת ה"הרגעה" נוצלה על ידי חמאס ושאר ארגוני הטרור הפלסטינים לפיתוח ומיסוד של המערכת המסועפת של מנהרות הברחה באזור רפיח. להערכתנו, לפני מבצע "עופרת יצוקה" היו קיימות באזור כמה מאות מנהרות³, חלק גדול מהן שמשו את תשתית הברחת אמצעי הלחימה והציוד הצבאי לרצועה. על פי הערכות ראשוניות של צה"ל חלק גדול מהמנהרות נהרסו במהלך מבצע "עופרת יצוקה".

6. מערכת המנהרות נועדה לאפשר לחמאס הברחה סדירה ורצופה של אמצעי לחימה, פעילי טרור וכספים לרצועה; ובמקביל נועדו המנהרות הללו לאפשר אספקת מזון, סחורות ודלקים ובכך לתת מענה חלקי לקשיים שנוצרו עקב סגירת המעברים ע"י ישראל ומצרים. פעילות "הברחות", שחמאס אינה עושה מאמץ רב להסתיר את דבר קיומה,⁴ התרחבה והתמסדה בתקופת ה"הרגעה" עד שהפכה לא רק למרכיב מרכזי בבניית הכוח הצבאי של חמאס וארגוני הטרור, אלא גם לחלק אינטגרלי וחשוב בכלכלת רצועת עזה.

7. קיומה של "תעשיית" המנהרות נובע ביסודו מהצורך הבסיסי של חמאס ושאר ארגוני הטרור לייבא אמצעי לחימה, חומרי מזון ודלקים ממצרים. זאת, כמענה לניתוק שנגזר על הרצועה בשל סגירת המעברים עם ישראל וסגירת מעבר רפיח. הסדר ה"הרגעה", שהביא להפסקת פעילות צה"ל ברצועה, תרם לשגשוגה של "תעשייה" זאת, שיכלה להתנהל ללא הפרעות מצידה של ישראל. לפני מבצע "עופרת יצוקה" כוחות הביטחון המצרים ביצעו אומנם פעילות מוגברת נגד המבריחים והצליחו מעת לעת לחשוף מנהרות לעצור מבריחים ולהחרים את תכולתן. אולם פעילות זאת לא הייתה אפקטיבית דיה ולא היה

³ על פי הערכות של עיתונאים בריטיים שבקרו במקום היו באזור 400-600 מנהרות (גרדיין, 22 באוקטובר 2008; אינדיפנדנט, 25 באוקטובר 2008).

⁴ גם לפני מבצע "עופרת יצוקה" נתנה חמאס פומבי לתופעה ואפשרה גם לעיתונאים בריטיים לראיין פעילים הקשורים ל"תעשיית המנהרות". אולם היא טרחה להעביר מסר תעמולתי שקרי שההברחות הן של סחורות בלבד, על מנת להקל על ה"מצור", תוך התעלמות מוחלטת מהברחת אמצעי הלחימה, פעילי הטרור והכספים.

בה די כדי לשים קץ ל"תעשיית" המנהרות הענפה או אפילו לצמצם את מימדיה.

8. במהלך תקופת ה"הרגעה", עברה רשת המנהרות תהליך של מיסוד על ידי ממשל חמאס ותפעולה הפך לחלק מההתנהלות השלטונית של חמאס ברצועה (עד כדי הקריאה להלאמתה). תהליך זה כלל פיקוח על הסחורות הנכנסות, גביית מיסים ושיפור הבטיחות. את הפעילות בעניין זה הוביל **משרד הפנים של ממשל אסמאעיל הניה**. מיסוד פעילותן נועד להגביר את הפיקוח של חמאס על "תעשיית" המנהרות המשגשגת, להגדיל את הרווחים הכספיים מ"תעשייה" זאת, להגביר את הבטיחות בקרב הפועלים (על רקע מקרי מוות ופציעה תכופים של עובדי המנהרות).⁵ **בכך שיפרה חמאס את יכולתה לתת מענה לצרכיה הצבאיים** ובו בזמן נתנה מענה חלקי למחסור שנוצר בסחורות ובדלקים שנועדו לספק את צרכי אוכלוסיית רצועת עזה. כל זאת תוך עקיפת הפיקוח הישראלי והמצרי על המעברים המובילים מהרצועה לישראל ולמצרים.

9. על פי הערכות, מספר המעורבים בפעילות החפירה וההברחה נאמד לפני מבצע "עופרת יצוקה" **באלפי פועלים ופעילים של ארגוני הטרור**. על פי כתבות הגארדיין והאינדיפנדנט (ב-22 וב-25 באוקטובר) מצויים ברפיח כ-6,000 פועלים העוסקים בעבודה במנהרות. אומדנים מצביעים על רווחים של \$30,000-\$50,000 לחודש להפעלתה של כל מנהרה. עלות חפירת מנהרה חדשה נאמדת ב-\$60,000-\$70,000. מחצית סכום זה משולמת לבעלי הבתים, שבהם מוסתרים פתחי המנהרות והמחצית השנייה משולמת עבור ציוד החפירה, משכורות החופרים ומשכורת מהנדס החפירה. מכירה של מנהרה פעילה, על פי האינדיפנדנט, מגיע עד ל-\$150,000.

⁵ יצוין כי לא אחת גבתה תעשיית המנהרות קורבנות אם בעת חפירתן ואם בעת פעילותן השוטפת. תופעת מותם של תושבים פלסטינית במהלך עבודתם במנהרות ההברחה ברצועת עזה הדאיגה את ממשל חמאס והוא ניסה לצמצם את ממדי התופעה. כך נמסר כי במשרד הפנים הוחלט לחייב את בעלי המנהרות בתשלום פיצויים למשפחות ההרוגים במגמה להניע אותם לשמור על רמת בטיחות גבוהה יותר (pal-today, 5 באוקטובר).

הנחת קווי טלפון בתוך המנהרות (המקור: פורום PALDF של החמאס, 23 באוקטובר)

10. להערכתנו, תפעל חמאס במרץ לשיקום המנהרות שנפגעו במהלך מבצע "עופרת יצוקה", תוך שהיא מפגינה מידה רבה של ביטחון עצמי מול ישראל ומצרים. לקיומן של המנהרות הללו תפקיד חשוב ביותר בשיקום התשתית הצבאית של חמאס לאחר מבצע "עופרת יצוקה", שכן היא מאפשרת לה המשך הזרמה סדירה של כמויות גדולות של אמצעי לחימה לרצועה.